

Interview van de week



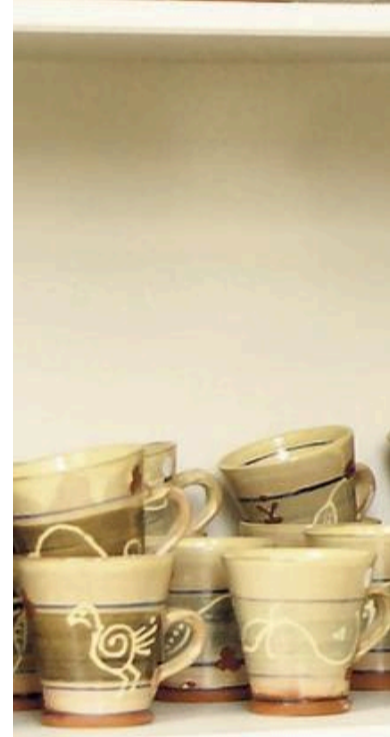
Een dorps stukje stad

Miep Smitsloo
miepsmitsloo@planet.nl

Het kleinschalige, ambachtelijke atelier en winkeltje van pottenbakker Gemma Boetekees bevindt zich op een van de mooiste plekjes in de stad, de hoek van de Langestraat en de Groenesteeg. Het pandje dateert uit 1670. Het was eigenlijk net iets te duur voor haar, maar toen de vorige eigenares hoorde dat Gemma er een pottenbakkersatelier wilde vestigen, vond ze dat zo bijzonder dat ze haar lagere bod accepteerde. Tientallen bloembakken fleuren de autovrije steeg op. Het gebeurt Gemma wel dat, als ze de hare vergeet water te geven, een buurvrouw dat al heeft gedaan of dat er dode planten zijn vervangen. Dorpsper kun je de sfeer niet krijgen.

Op een centrale plek in de voorkamer staat haar draaischijf waar volgens Gemma 'alles op gebeurt'. Daarachter staan rekken met tientallen kommen, bekens, schalen en potten. Alles is natuurlijk handgemaakt. In het achterste gedeelte staan twee indrukwekkende ovens. Haar atelier is op afspraak geopend voor (vaste) klanten.

Gemma gaat me voor naar de eerste verdieping, waar ze woont. Alleen. Dat is een bewuste keuze: „Ik heb een prima relatie, al tientallen jaren, maar we zijn allebei niet zo geschikt om samen te wonen. We zijn een beetje afwijkend misschien”, zegt ze spottend. Kinderen heeft ze niet – het is er nooit van gekomen. Het leven loopt zoals het loopt, en dat geldt ook voor het ambacht dat ze zich heeft weten eigen te maken en waarover ze zo bezielend vertelt. Maar dat doet ze ook over haar andere baan, die ze met het pottenbakken combineert.



Ze kreeg een burn-out door een te hectische baan en ging als therapie aan het pottenbakken. Sindsdien maakt de Leidse Gemma Boetekees, als enige in de stad, gebruikskeramiek. Ze combineert haar pottenbakkerij in de Leidse Groenesteeg met een directiefunctie waarvoor ze de hele wereld over reist.

'Die klei houdt me met beide voeten op de grond'

Pottenbakker?

„Liever zou ik niet bij het pottenbakken beginnen, maar aan de andere kant, als het mag? Ik heb vroeger Nederlands gestudeerd en daarna veertien jaar lesgegeven op middelbare scholen, onder andere in Wassenaar en Boskoop. De laatste vier, vijf jaar dat ik voor de klas stond, kreeg ik steeds meer een kriebel, zo van: er moet meer zijn in het leven.

Eerst heb ik me op allerlei buitenschoolse activiteiten gestort. In Leiden werd ik actief bij de anti-apartheidsbeweging, Groen Links, de Vrouwenbeweging, noem maar op. Via die actiebewegingen kwam ik terecht bij Milieudefensie, waar ik vervolgens tien jaar lang bij onder meer de afdelingen klimaatverandering en bossen heb gewerkt. Het was zo'n drukke baan, dat ik er op een gegeven moment ziek van werd. Ik raakte echt overwerkt.”

'Iets kunstzinnigs'

„In die tijd had ik een antroposofische arts, die me aanraaide om als therapie iets 'kunstzinnigs' te gaan doen.

Hoe gaat dat dan: je probeert van alles uit. En zo kwam ik ook in aanraking met het pottenbakken. Ik merkte meteen dat ik klein leuk vond. Eerst ben ik hier op de volkshogeschool een cursus gaan volgen. Toen ik van een vriendin hoorde dat er in Nederland een speciale pottenbakkersschool bestaat, ben ik die opleiding gaan doen en heb ik stages en masteropleidingen gevolgd bij beroemde pottenbakkers als Seth Cardew en Matthieu van der Giessen. Zo ben ik destijds het vak ingerold.”

Combinatie

„Al een jaar of vijftien combineer ik mijn pottenbakkerij met mijn huidige andere, 'echte' baan als directielid bij FSC International,



Forest Stewardship Council. Dat is een internationale organisatie die zich wereldwijd inzet voor het behoud en verantwoord bosbeheer. In 1994 heb ik aan de wieg gestaan van de oprichting ervan. Inmiddels is wereldwijd tien procent van de hout-papierproductie FSC-gecertificeerd en in Nederland veertig procent – we zijn koploper. We geven ons keurmerk aan houtproducenten die hun bos goed beheren en legaal kappen en die geen roofofbouw plegen door zoveel te kappen dat er grote, kale vlaktes ontstaan. Iets dat in een land als Brazilië en het Amazonegebied veelvuldig gebeurt.”

Bekendheid?

„Ons certificaat is in een kwart eeuw wel degelijk bekend geworden. Je kijkt er alleen vaak overheen. Maar sla eens een boek open, kijk eens op je melkpak? Grote kans dat je er het FSC-logo in ziet, wat betekent dat het om een duurzame papier- of kartonsoort gaat. De Gamma, de Praxis: daar ligt 'ons' hout. Ook Ikea is één van de grote FSC-bedrijven. Het grootste deel van hun houtproductie komt aantoonbaar uit gecertificeerde bossen. Alleen gebruiken zij ons logo niet. Heel vervelend, want dat scheelt ons een hoop bekendheid. Dat heeft te maken met hun wereldwijde productietekenen, die al ingewikkeld genoeg is zonder dat ze aan een logo moeten denken.”

Lange dagen

„Ik heb van mijn maatschappelijke betrokkenheid mijn beroep kun-



Gemma Boetekees met haar servieswerk in het atelier aan de Leidse Groenesteeg, waar ze tot rust komt na haar drukke baan.

FOTO'S HENK ASCHMAN

nen maken. Dat is fantastisch. Ik voel me een gefortuneerd mens. Maar mijn baan is wel zwaar. Ik kan tachtig of honderdtwintig uur in de week werken, het houdt nooit op. Ik moet veel reizen. Gisteren was ik in Parijs. Van daaruit ben ik doorgevlogen naar Zweden. Dan sta je om vier uur op en ben je om half elf 's avonds pas thuis. Ik ben het wel gewend, maar als je zoveel uren maakt, komt zo langzamerhand de vraag: ben je nog wel zo productief als je moet zijn? Dan is het heerlijk om de geest los te laten en met je handen achter die draaischijf aan het werk.”

Eerste kopje
„Het allereerste kopje dat ik maakte? Dat was natuurlijk ook gewoon geklungel. Het duurt heel lang voordat je leert uit de bonk klei op te krijgen. En dat je dusdanig goed werkt dat je dat ene kopje ook enigszins kunt kopiëren. Nooit helemaal natuurlijk, daarvoor is het een uniek product, maar de meeste mensen willen wel een beetje gelijkvormige kopjes op tafel zetten. Daar moet je rekening mee houden.

Het bakken is een lang proces. Je begint met de vorm. Dan laat je je product drogen tot 'leerhard', zoals we dat noemen. Daarmee bedoel ik dat je het kunt aanraken zonder dat het in elkaar klappt. Dan pas kun je er allerlei bewerkingen aan toevoegen, bijvoorbeeld de bodem uithollen, zodat de beker lichter is, en er een oor aanzetten of zo. Daarna stook je 'm in de oven op 1040

'Mijn eerste kopje? Dat was natuurlijk ook geklungel'

graden, en na het drogen kun je glazuren. Ik maak mijn glazuren ook zelf. Tenslotte stook je nog een keer en dan op 1250 graden. Met afkoelen erbij, neemt alleen het hele stookproces al twee, zo niet drie dagen in beslag.”

Fysiek

„Pottenbakken kan fysiek zwaar zijn, jazeker. Als je hele grote potten draait met een bonk klei die tien kilo weegt, is dat een hele kluit hoor. Elke keer is het ook een uitdaging om in die homp een vorm zien te krijgen die mensen prettig vinden en goed in de hand ligt.

Ik heb achter mijn draaischijf een spiegel staan. Zo kan ik van meer afstand zien hoe het er uit gaat zien wat ik maak. Steeds kijk je hoe de vormen zich ontwikkelen. Want dit ambacht gaat heel erg over vormen en functie, die moeten samengaan. Dat is de uitdaging. Kijk, je ziet wel eens een prachtig kopje van Villeroy en Boch. Puur design. Maar dan zit er bijvoorbeeld geen gaatje in het oor, dus je hebt er veel minder grip op. En voordat je het in de gaten hebt, valt het uit je handen. Dan kan het nog zo mooi zijn, maar wat heb je er in

praktische zin aan?”

Eerlijk proces

„Het zou eigenlijk het mooiste zijn als je als pottenbakker je eigen klei zou delven. De echte 'groten' doen dat ook en in een land als Japan bijvoorbeeld, is dat heel gewoon. Ik vind dat een prachtige traditie. Wat ook mooi is: als je een echte houtoven zou kunnen gebruiken. Dan verstook je metershoge houtstapels en ben je al gauw twee, drie dagen achter elkaar aan het stoken. Haha, het lijkt een raar contrast met mijn andere werk, ik snap dat je dat zegt. Daar ben ik altijd bezig om hout te beschermen en te voorkomen dat bossen worden leeg gekapt. Maar bij zo'n houtoven heb je het over een oven die zo groot is als mijn hele balkon. Die stouwt je compleet vol. Je stookt dus maar twee keer per jaar, meer is niet nodig. En weet je, je moet je ook realiseren dat hout een vernieuwbaar materiaal is. Een boom groeit gewoon weer.”

Historie

„Vóór de industriële revolutie, begin negentiende eeuw, had je in de steden en dorpen overal lokale pottenbakkers. Zij maakten alle schalen, kannen en bekens die mensen voor hun dagelijks gebruik nodig hadden. We kunnen het ons nauwelijks meer voorstellen, maar je had lang geen plastic bekens, laat staan een Blokker! Toen de industrialisatie kwam, kregen de pottenbakkers het heel moeilijk. Ze konden op hun kleinschalige manier niet meer concurreren met bedrijven als Wedgwood, die massaal gingen produceren. Zo rond 1920 kwam er een kentering. Er kwam een stroming op gang dat we dit mooie, oude ambacht van het pottenbakken niet mogen verliezen. En sindsdien is er een blijvende vraag naar handgemaakte producten van mensen die er plezier in hebben om ze aan te schaffen.”

Gevoel
„Het kopje, waar jij nu uit drinkt, is handgemaakt en komt uit de pottenbakkerij van één van mijn leermeesters. Opgeschijnlijk is het een heel eenvoudige beker, maar schijn bedriegt. Waarmee je je onderscheidt, is het gevoel, dat jouw handgemaakte serviesgoed oproept. Het gevoel van: waar ik nu uit drink, is mijn lievelingsbeker. Hij ligt goed in de hand en is mooi om te zien. Je voelt dat 'ie met liefde en aandacht is gemaakt en ook uniek is, want het is een eenmalig product. Al zou ik het willen, dan kan ik niet eens een tweede precies dezelfde beker maken.

Kijk, als je je dat allemaal realiseert, dan smaakt je koffie ook lekkerder.”

De enige

„Leiden telt nog twee andere pottenbakkers, voor zover ik weet, maar van de drie ben ik wel de enige die gebruikskeramiek maakt. Veel keramisten maken objecten, beelden, daar heb ik nu weer niks mee. Ik vind het een heerlijk idee dat mensen mijn werk ook echt

kunnen gebruiken in plaats van dat ze er alleen naar kijken. Ik denk dat niet iedereen zich handgemaakte bekens, schalen en potten kan veroorloven. Pottenbakkers van nu kunnen natuurlijk niet concurreren met de Ikea's en de Blokkers. Je zult nooit zo goedkoop kunnen produceren als zij. Omgekeerd zou ik er ook niet van kunnen leven, en ik denk niet dat er in ons land veel pottenbakkers zijn die dat wel kunnen. Ze doen er bijna allemaal iets naast.”

Afzetmarkt

„Ik verkoop alles zelf. Het voordeel is dat, als ik het te druk heb met mijn andere baan, ook niet de drang hebt om een heleboel te moeten maken en jezelf onder druk te zetten. Maar soms – ik ben ook maar een mens – verlang ik ernaar om meer verkooppunten te hebben, want dan heb je contact met ander en een breder publiek en krijg je veel meer reacties, en dat is kicken. Het leuke is dat Leiden eigenlijk een oude ambachtsstad is. Die ambachten moeten en mogen niet verdwijnen. Ik zou dan ook graag een echte ambachtsmarkt opzetten, maar ja, zie zo iets eens voor elkaar te krijgen? Ik sta wel elk jaar in juni op de Bijenmarkt bij Museum Volkenkunde. Af en toe houd ik een expositie en ik doe in september mee aan de Kunsttrouwe door Leiden.”

Vervelen?

„Of het pottenbakken me ooit zal vervelen? Nee, dat stadium heb ik nog lang niet bereikt. Ik denk ook niet dat dat ooit gaat gebeuren. Die klei houdt me met beide voeten op de grond. Die houdt me gezond. Klei komt voort uit de grond, de grond waar je letterlijk je voeten op zet. Ik krijg er heel erg het gevoel van terug te gaan naar de basis, waar het in het leven eigenlijk om gaat.”

Interview van de week

Paspoort

Naam: Gemma Boetekees
Leeftijd: 61 jaar
Woonplaats: Leiden
Opleiding: studie Nederlands Universiteit Leiden, vakopleiding keramische technieken in Gouda, masteropleiding, diverse cursussen en stages
Beroep: directielid bij Forest Stewardship Council International (FSC) en pottenbakster, zie www.fsc.nl en www.groenesteeg65.nl

Nota bene: haar werk is te zien tijdens de Kunstroute, 24 en 25 september
Burgerlijke staat: ongehuwd, LAT-relatie met Jeroen van der Sluijs, geen kinderen